

Toiminta- ja taloussuunnitelma 2022–2025

Sisällys

I Kotimaisten kielten keskuksen toiminnan lähtökohdat ja tavoitteet.....	3
Toiminnan alueet ja tavoitteet	3
II Toimintaympäristö.....	4
III Toimintasuunnitelma 2022–2025.....	5
Suomen ja ruotsin kielen huolto.....	5
Toimintaympäristön muutokset.....	5
Kielenhuollon toiminta-ajatus	5
Toimenpiteet.....	6
Yhteistyö ja verkostoituminen	7
Sanakirjat.....	7
Toimintaympäristön muutokset.....	7
Sanakirjatyön toiminta-ajatus.....	8
Toimenpiteet.....	8
Verkko- ja aineistopalvelut sekä kirjasto	9
Toimintaympäristön muutokset.....	9
Palvelukokonaisuuden toiminta-ajatus.....	9
Toimenpiteet.....	10
Yhteistyö ja verkostoituminen	10
Kielipolitiikka, kielitilanne ja vähemmistökielet	10
IV Henkilöstö	12
Henkilöstön hyvinvointi	12
V Kehittämishankkeet	14
1. Maahanmuuttajasanakirjahanke	14
2. Verkkojulkaisemisen yhtenäistäminen.....	14
3. Verkkokurssikokonaisuus kielellisen osallisuuden lisäämiseksi 2025–2026	15
4. Kielipoliittinen vaikuttavuus 2025–2027	15
5. Sanakirjojen yhteinen toimitusjärjestelmä	16
VI Voimavarat.....	17

Kannen kuva: Vesa Heikkinen

I

Kotimaisten kielten keskuksen toiminnan lähtökohdat ja tavoitteet

Kotimaisten kielten keskus (Kotus) on opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla toimiva asiantuntija- ja palveluorganisaatio, jonka tehtävät ovat suomen ja ruotsin kielen huolto, neuvonta ja sanakirjatyö sekä kielenhuoltoon ja sanakirjatyöhön liittyvä tutkimus. Kotuksen tehtävänä on lisäksi koordinoida saamen kielten, viittomakielten ja romanikielen huoltoa.

Kotuksen toiminnan tavoitteena on lisätä tietoa kotimaisista kielistä ja niiden merkityksestä kulttuurissa ja yhteiskunnassa sekä näin osaltaan luoda edellytyksiä kielelliselle tasa-arvolle Suomessa.

Toiminnan alueet ja tavoitteet

Kotimaisten kielten keskus (Kotus) keskittyy suomen ja ruotsin kielen huoltoon, sanakirjatyöhön ja niihin liittyvään tutkimukseen, tarjoaa ja kehittää kieliaineistoja sekä toimii kielipolitiikan asiantuntijana.

Kotimaisten kielten keskus pyrkii toiminnassaan tavoitteellisesti siihen, että suomi ja ruotsi ovat tulevaisuudessakin aktiivisessa käytössä yhteiskunnan kaikilla aloilla. Kotus on osaltaan tukemassa myös Suomessa asuvien maahanmuuttajien suomen ja ruotsin kielen käyttöä toisena kielenä.

- Kotimaisten kielten keskus on suomen ja Suomessa käytettävän ruotsin kielenhuollon johtava auktoriteetti ja viranomaiskielen kehittämisen asiantuntija, joka tarjoaa monipuolisia kielenhuollon palveluja.
- Kotimaisten kielten keskus on leksikografian keskeinen asiantuntija. Se julkaisee verkossa laadukkaita nykykieltä kuvaavia sanakirjoja, korkeatasoisia ja laajoja kielen historiaa ja vaihtelua kuvaavia sanakirjoja sekä Suomen uusien kieliryhmien tarpeisiin kaksikielisiä sanakirjoja.
- Kotimaisten kielten keskus on kieliaineistojen asiantuntija, joka tarjoaa avoimesti verkossa suomen ja ruotsin kielen aineistoja kansalaisille ja tiedeyhteisölle.
- Kotimaisten kielten keskus vahvistaa saamen kielten, Suomen romanikielen sekä suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen asemaa ja kehittää kieliä kieli-lautakuntien työn avulla yhteistyössä vähemmistökielten eri tahojen kanssa.

II

Toimintaympäristö

Suomi yhteiskuntana ja kieliyhteisönä muuttuu ripeää tahtia. Kansainvälistyminen luo paineita koulutukseen kaikilla tasoilla ja näkyy jo niin jokapäiväisessä ympäristössämme kuin kulttuuri-, taide- ja tiedemaailmassa. Kansalaisten kielivarannosta ja sen hyödyntämisestä kannetaan huolta. Myös englannin kieli valtaa yhä uusia kielenkäytön alueita. Tässä tilanteessa kansalliskielistä, niiden käyttöaloista ja elinvoimasta huolehtiminen on yhä tärkeämpää.

Selkeä ja yhtenäinen yleiskieli, niin suomi kuin ruotsi, on perusedellytys kansalaisten yhdenvertaiselle kohtaamiselle ja asioinnille itselleen välttämättömien viranomaisten ja muiden toimijoiden kanssa. Digitalisaatio, palvelujen automatisaatio ja tekoäly luovat mahdollisuuksia, mutta tuovat myös omat haasteensa palvelujen saatavuuteen ja saavutettavuuteen. Tietoyhteiskunta ja erityisesti sosiaalinen media muuttaa ja monipuolistaa myös julkista kielenkäyttöä ennäkemättömällä tavalla.

Julkisen hallinnon keskeisiä tavoitteita on avoimuuden ja saavutettavuuden parantaminen. Avoimuutta edistetään erityisesti valtiovarainministeriön Avoin hallinto -hankkeen kautta, jossa Kotuskin on ollut alusta asti aktiivisesti mukana. Selkeä kieli viranomaiskäytössä on yksi avoimuuden keskeinen tekijä ja on ollut hankkeen teemana toimikaudesta toiseen. Vaikka virkakieltä on parannettu monin tavoin, kansalaisen on edelleen usein vaikea ymmärtää viranomaisten tekstejä ja hallinnossa ja sen uudistuksissa syntyviä laitosten ja alueiden nimityksiä. Tekstien puutteellinen laatu kuluttaa turhaan sekä kansalaisten että viranomaisten resursseja. Pahimmillaan epäselvä virkakieli uhkaa kansalaisten oikeusturvaa, kun taas selkeä kieli edistää demokratian toteutumista ja tehostaa viranomaisten toimintaa.

Kotus tuottaa yhteiskunnan ja kansalaisten tarpeisiin kieltä ja kielenkäyttöä koskevia asiantuntijapalveluita, ohjeita ja neuvontaa sekä sanakirjoja ja digitaalisia aineistoja. Tietoverkko on tässä keskeinen toimintaympäristö. Kansalaisten kielitietoisuuden lisääminen on kieliviranomaisen yksi keskeinen tehtävä, joka nimenomaan verkon välityksellä onnistuu paremmin kuin aikaisemmin.

III

Toimintasuunnitelma 2022–2025

Suomen ja ruotsin kielen huolto

Toimintaympäristön muutokset

Julkisen ja yksityisen viestinnän ero ei verkon ja sähköisen viestinnän aikakaudella ole enää yhtä selvä kuin aiemmin. Viestintä on kansainvälistynyt, yhä useammat kirjoittavat työssään, ja kansalliskielet ovat saaneet enenevästi käyttäjiä myös muunkielisistä. Kaikki tämä vaikuttaa siihen, että tekstilajien ja tyylien kirjo on laajentunut. Sen lisäksi kansainvälistymisen vaikutuksesta englannin kielen käyttö lisääntyy, ja samalla suomen ja ruotsin kielen käyttöalat ovat kaventuneet ja vaarassa kaventua yhä enemmän.

Kansainvälinen toimintaympäristö sekä suomalainen yhteiskunta ja sen hallinto muuttuvat yhä nopeammin. Viranomaispalvelut ovat ensisijaisesti digitaalisia ja viranomaisten viestintä monikanavaista. Hyvä virkakieli on tunnustettu luottamuksen välineeksi kansalaisten ja viranomaisten välillä. Viranomaiset ovat enenevästi havahtuneet myös yleiskieltä yksinkertaisemman kielimuodon, selkokielen, tarpeeseen. Kansainväliset ja kansalliset kriisit lisäävät selkeän viestinnän tarvetta ja saattavat nopeasti muuttaa viestinnän muotoja. Kielenhuollossa tehdään työtä säädösten, viranomaisten ja julkisten palvelujen kielenkäytön selkeyttämiseksi ja kielellisen saavutettavuuden lisäämiseksi Suomessa, tarjotaan viranomaisille entistä monipuolisempia digitaalisia palveluja ja osallistutaan kielen- ja nimistöhuollon kansainväliseen yhteistyöhön.

Eritaustaiset kielenkäyttäjät tarvitsevat monipuolista, kulloiseenkin tilanteeseen sovellettavaa tietoa kielestä voidakseen kirjoittaa ja toimia tarkoituksenmukaisesti niin työssään kuin vapaa-aikanaan. Kielenhuoltajilla on tiiviit ja monipuoliset yhteydet erilaisten kielenkäyttäjryhmien kanssa. Suuri osa käyttäjistä etsii kielitietoa ja kielenhuollon ohjeita ensisijaisesti verkosta. Toimintaympäristön muutoksiin vastaamiseksi tarjotaan ajantasaista, tutkittua tietoa ja monipuolisia kielenhuollon palveluja erityisesti verkossa.

Kielenhuollon toiminta-ajatus

Kielenhuollossa tarkastellaan kielenkäyttöä ja nimistöä ja tuotetaan niistä tietoa ja ohjeita kielenkäyttäjien ja yhteiskunnan tarpeisiin. Tavoitteena on lisätä yleistä kielitietoisuutta ja vaikuttaa osaltaan siihen, että

- kieliyhteisöillä on käytössään toimiva yleiskieli
- julkisten tiedotusvälineiden ja viranomaisten kielenkäyttö on asiallista, selkeää ja ymmärrettävää ja virallinen nimistö asianmukaista
- yhteiskunnalla on käytössään ajantasaista ja tutkittua tietoa yleiskielestä ja julkisesta kielenkäytöstä.

Lisäksi ruotsin kielen huollon tavoitteena on huolehtia siitä, että Suomessa käytettävä ruotsin yleiskieli ei eriydy Ruotsissa käytettävästä yleiskielestä.

Toimenpiteet

Kielen ja sen käyttöalojen tutkimus ja seuranta sekä tutkimustiedon soveltaminen

- Seurataan suomen ja ruotsin kielen käyttöä ja kehitystä Suomessa ja ruotsin kielen käyttöä Ruotsissa. Erityistä huomiota kiinnitetään julkiseen kielenkäyttöön, viranomaiskieleen ja nimistöön. Kartutetaan tietoa kielen ja kielenkäytön nykytilasta, muutoksista ja kehityssuunnista. Tämä tapahtuu mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä yliopistojen ja muiden toimijoiden kanssa, ruotsin kielen seurannassa myös Ruotsissa toimivien kumppanien kanssa.
- Seurataan alan tutkimusta, tarjotaan yliopistoille kielen- ja nimistöhuoltoon liittyviä tutkimusaiheita ja sovelletaan tutkimustietoa kielen- ja nimistöhuollossa ja koulutuksessa sekä sanakirjojen tuottamisessa.
- *Hyvän virkakielen toimintaohjelman* pohjalta jatketaan asiantuntija- ja tutkimusyhteistyötä viranomaisten ja yliopistojen kanssa. Tavoitteena on lisätä viranomaistekstien asiallisuutta, selkeyttä ja ymmärrettävyyttä myös viranomaisten uusilla viestintäkanavilla.
- Edistetään suomen kielen käyttöä Euroopan unionin toimielimissä.

Suomen kielen palvelut ja julkaisut

- Jatketaan *Kielitoimiston ohjepankin* kehittämistä kielen- ja nimistöhuoltotiedon keskeisenä, helposti käytettävänä lähteenä. Jatketaan myös muiden kielen- ja nimistöhuollon apuneuvojen julkaisemista verkossa eri kohderyhmille (mm. oppilaitokset, viranomaiset) ja hyödynnetään sähköisten palvelujen vuorovaikutteisuutta niiden päivittämisessä. Julkaistaan verkkopalvelussa valikoidusti myös englanninkielistä aineistoa kielen- ja nimistöhuollon kansallisten aineistojen ja ratkaisujen saattamiseksi kansainväliseen käyttöön.
- Tarjotaan kieli- ja nimineuvontaa kaikille kielenkäyttäjille. Tarjotaan koulutusta ja muita kielen- ja nimistöhuollon palveluja erityisesti kielenkäytön ammattilaisille ja viranomaisille sekä jatketaan yhteistyötä karttanimistön tarkistuksessa. Tarjotaan nimistöhuollon asiantuntemusta suomen- ja kaksikielisille kunnille kunnanimien muutoksissa ja osoitenimien suunnittelussa.
- Julkaistaan kielenhuollon tiedotuslehteä *Kielikelloa* maksutta verkossa ja ylläpidetään *Kielikellon* verkkoarkistoa.
- Tarjotaan Hyvän virkakielen verkko-opiskelumateriaali -hankkeessa (2019–2021) tuotettuja verkkokursseja viranomaisten ja muiden tahojen käyttöön.
- Otetaan kantaa siihen, mikä on selkokielen rooli Kotuksen työssä.
- Valmistellaan uutta, vuonna 2025 alkavaa kehittämishanketta jatkoksi Hyvän virkakielen verkko-opiskelumateriaali -hankkeelle.

Ruotsin kielen palvelut ja julkaisut

- Tarjotaan kieli- ja nimistöneuvontaa, koulutusta, tiedotusvälineiden kielipalvelua sekä kielen- ja nimistöntarkistusta.
- Jatketaan yhteistyötä viranomaisten kanssa ruotsinkielisten viranomaistekstien kielenkäytön parantamiseksi ja tarjotaan Hyvän virkakielen verkko-opiskelumateriaali -

hankkeessa (2019–2021) tuotettuja verkkokursseja myös ruotsiksi. Tarjotaan nimistönhuollon asiantuntemusta ruotsin- ja kaksikielisille kunnille kunnan- ja osoitenimien muutoksissa.

- Lisätään ja päivitetään verkkopalvelun tarjontaa.
- Julkaistaan kielenhuollon tiedotuslehteä *Språkbrukia* maksutta verkossa ja ylläpidetään sen verkkoarkistoa.

Yhteistyö ja verkostoituminen

Toimintaa suunnataan aktiivisesti kielenkäytön avainryhmiin, jotka vaikuttavat keskeisten alojen kielenkäyttöön tai laajoihin kielenkäyttäjärhmiin.

- Tehdään yhteistyötä mm. viranomaisten, median, eri kieliammattilaisten, sanastotyön ammattilaisten ja selkokielen asiantuntijoiden sekä oppilaitosten ja tiedeyhteisön kanssa. Yhteistyötä tehdään myös kansallisten ja kansainvälisten standardien laatijoiden ja tietotekniikan kotoistuksen asiantuntijoiden kanssa.
- Tehdään yhteistyötä Pohjoismaiden ja muiden Euroopan maiden kielenhuoltajien kanssa mm. Euroopan kielentutkimuslaitosten yhteistyöelimen Efnilin kautta ja toimitaan jäsenenä kansainvälisissä selkeää kielenkäyttöä edistävissä Plain- ja Clarity-yhteisöissä.
- Nimistönhuollossa tehdään yhteistyötä etenkin Maanmittauslaitoksen sekä Pohjoismaiden ja Viron nimistönhuoltajien kanssa. Toimitaan jäsenenä YK:n paikannimiasiantuntijaryhmässä UNGEGNissa, sen alaisissa työryhmissä ja Pohjoismaiden jaostossa sekä osallistutaan pohjoismaisen nimistöntutkijoiden yhteistyökomitean (NORNA) ja kansainvälisen nimistöntutkijoiden yhteisön (ICOS) toimintaan.
- Kielenhuollon asiantuntijaeliminä toimivat Kotuksen suomen kielen ja ruotsin kielen lautakunnat. Ne antavat kielenkäyttöä koskevia yleisluonteisia tai periaatteellisia suosituksia ja edistävät kansalliskielten asemaa ja käyttöä.

Sanakirjat

Toimintaympäristön muutokset

Julkaisemalla sanakirjojaan sähköisinä Kotus tuottaa monipuolista ja luotettavaa sanatietoa kaikkien Internetin käyttäjien ulottuville. Siten Kotuksen sanakirjat vastaavat osaltaan suomen ja ruotsin kielen sekä muiden Suomessa puhuttavien kielten sanastoa koskevaan tiedontarpeeseen sekä täyttävät tehtävänsä kielen ja kulttuurin kuvaajana.

Suunnittelukaudella on odotettavissa lukuisia eläkkeelle jäämisiä. Koneen Säätiön rahoituksen jatkuminen vuoden 2023 jälkeen nykyisessä laajuudessa ei ole todennäköinen. Kohdassa Toimenpiteet mainitut tavoitteet pystytään kuitenkin saavuttamaan vain, jos sanakirjatyöhön käytettävät henkilöresurssit pysyvät vähintään nykyisellä tasolla.

Sanakirjatyön toiminta-ajatus

Sekä nykykieltä että kielen muutosta ja vaihtelua kuvaavien sanakirjojen laatiminen on yksi Kotuksen tärkeistä toiminnoista. *Kielitoimiston sanakirjassa* kuvataan suomen kielen sanastoa ajantasaisesti sekä annetaan ohjeita ja suosituksia sanojen käytöstä ja oikeinkirjoituksesta. Koska sanasto uudistuu ja kielen normit muuttuvat, sanakirjaa päivitetään määrävälein.

Kääntäjien keskeistä työkalua *Suomi–ruotsi-suursanakirjaa* täydennetään *Kielitoimiston sanakirjan* uusilla sanoilla, mutta myös uudissanoilla, ruotsin kielen osaston kielineuvontarekisterin ja ruotsin kielen osaston kielenhuoltajien täydennysehdotusten mukaisesti.

Kotuksen tehtävä on myös kansallisesti ja kulttuurisesti merkittävien kielen historiaa ja vaihtelua kuvaavien sanakirjojen tuottaminen. *Suomen murteiden sanakirja*, *Ordbok över Finlands svenska folkmål*, *Historisk ordbok över finlandismer* sekä *Vanhan kirjasuomen sanakirja* ovat tärkeitä myös nykykielen ja nykykulttuurin ymmärtämisen kannalta. Monipuolista ja kattavaa tietoa suomen sanoista ja niiden alkuperästä täydentävät suunnittelukaudella julkaistavat etymologiset tietovarannot.

Kotuksen sanakirjat ovat osa Kotuksen verkkopalvelua. Sanakirjoja, aineistoja ja kielenhuoltopalvelua kehitetään kokonaisuutena niin, että käyttäjä löytää entistä monipuolisemmin tietoa etsimästään sanasta tai kielen ilmiöstä.

Toimenpiteet

Suunnittelukaudella pyritään lisäämään sanakirjojen käytettävyyttä ja näkyvyyttä ja linkittämään niitä Kotuksen muihin tietovarantoihin. Valmistellaan kaikille sanakirjatoimituksille yhteisen toimitusjärjestelmän käyttöönottoa.

- *Kielitoimiston sanakirjan* toimitustapaa ja sisältöä kehitetään. Sanakirjasta ilmestyy päivityksiä.
- Päivitetään *Suomi–ruotsi-suursanakirja*.
- *Suomen murteiden sanakirjan* julkaisemisessa edetään niin, että suunnittelukauden lopussa on verkossa julkaistuna aakkosväli *a–paahtaa*.
- *Ordbok över Finlands svenska folkmål* -teoksen toimittamista jatketaan niin, että suunnittelukauden lopussa on verkossa julkaistuna aakkosväli *a–sa*.
- *Historisk ordbok över finlandismer* ilmestyy väliltä *a–m*.
- *Vanhan kirjasuomen sanakirjan* toimittamista jatketaan niin, että suunnittelukauden lopussa on verkossa julkaistuna aakkosväli *a–ra*, mikäli toimitus pysyy sellaisena kuin se nyt on eli kuusi kokenutta toimittajaa. Koneen Säätiö on tukenut ja tukee edelleen sanakirjan toimittamista rahoittamalla neljä kuudesta sanakirjantoimittajasta vuosina 2012–2023.
- *Karjalan kielen sanakirjan* digitoitua aineistoa on toimitettu verkkosanakirjan sanartikkelien yhteyteen aakkosväliltä *a–k*.
- Julkaistaan opetus- ja kulttuuriministeriön erillisrahoituksella suomen kielen oppimista ja käyttöä tukevia sanakirjoja maahanmuuttajien tarpeisiin. *Suomi–somali- ja Suomi–kurmandži-sanakirjat* ovat ilmestyneet, *Suomi–sorani-sanakirja* ilmestyy suunnittelukauden aikana.
- Edistetään etymologisten julkaisujen ja sanojen alkuperää koskevan tiedon vapaata digitaalista saatavuutta.

Julkaistaan leksikografiaa koskevia artikkeleita sekä osallistutaan alan kansallisiin ja kansainvälisiin tapahtumiin.

Verkko- ja aineistopalvelut sekä kirjasto

Toimintaympäristön muutokset

Verkko on Kotuksen keskeisin informaatio- ja palvelukanava, jonka kautta valtaosa asiakkaista tavoitetaan. Digitaalisissa palveluissa korostuvat ajantasaisuus, monikanavaisuus, käyttäjälähtöisyys, saavutettavuus ja käytettävyys. Monikanavaisessa digitaalisessa verkkoympäristössä korostuu myös Kotuksen rooli vaikuttajana: miten luotettava asiantuntijatieto tavoittaa erilaiset, eri tiedonhaku- ja viestintäkanavia käyttävät yleisöt, ja miten heidän osallisuutensa toteutuu. Toiminnassa seurataan teknologian ja palvelukanavien kehitystä ja otetaan se huomioon viestinnässä ja julkaisutoiminnassa. Pitkäjänteisen suunnittelun sekä yhteiskunnan tarpeiden tuntemus korostuu entisestään, joten uudenlaisten verkko- ja aineistopalvelujen kehittämisessä myös alan toimijoiden keskinäinen yhteistyö on yhä tärkeämpää.

Palvelukokonaisuuden toiminta-ajatus

Kotimaisten kielten keskuksen verkkosivusto www.kotus.fi/www.sprakinstitutet.fi on Suomessa kieltä koskevan tiedon kotisivu, joka tarjoaa ajantasaista, vankkaan asiantuntemukseen perustuvaa kielitietoa koko yhteiskunnalle. Kotuksen verkkopalvelu auttaa käyttäjiä tuottamaan entistä selkeämpää kieltä, mikä puolestaan edistää hallinnon tehokkuutta ja avoimuutta sekä demokratiaa ja kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia. Kotuksen digitaalisten palveluiden ylläpitoa ja kehittämistä ohjaavat valtion viestintäsuosituksen arvot: avoimuus, luotettavuus, tasa-puolisuus, ymmärrettävyys, vuorovaikutteisuus ja palveluhenkisyys. Verkkopalvelun käyttäjiä ovat suuri yleisö, oppilaitokset, julkishallinto ja tiedotusvälineet sekä monet eri alojen ammattilaiset.

Kotus ylläpitää resurssiensa puitteissa ja osin yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa laajaa aineistokokoelmaa, joka koostuu kielellisesti ja kulttuurisesti arvokkaista kokoelmista. Niitä tarvitaan sanakirja- ja kielenhuoltotyössä, ja ne ovat keskeisiä kielentutkimuksen ja opetuksen aineistoja. Aineistot ovat osa kansallista kulttuuriperintöä, ja ne ovat laajalti ja avoimesti kaikkien kansalaisten käytössä.

Kotuksen kirjastokokoelmaa kartutetaan ensisijaisesti Kotuksen hankkeiden tarpeita varten. Kotuslaisten tekemiä fennistiikan ja lähialojen hankintapyyntöjä täydennetään kirjaston asiantuntijan tekemillä aineistovalinnoilla. Kotuksen kirjasto on kansainvälisestikin merkittävä uralistiikan ja lähialojen kokoelma.

Kotuksen vastuulla olevaan kirjastoon kuuluvat myös Opetushallituksen ja Suomen Akatemian kokoelmat. Kirjasto palvelee pääasiassa kaikkia Hakaniemenrannan opetus- ja kulttuuriministeriön alaisten organisaatioiden työntekijöitä mutta myös muita asiakkaita. Kirjasto on Helsingin yliopiston kirjaston liitännäiskirjasto.

Toimenpiteet

Kotus jatkaa avoimen tiedon periaatteen toteuttamista ja verkkopalvelujensa kehittämistä niin, että palvelujen käyttäjä löytää hakemansa tiedon nopeasti ja helposti www.kotus.fi-sivulta. Eri-tyistä huomiota kiinnitetään verkkopalvelujen saavutettavuuteen ja kaikkien kansalaisten palvelamiseen. Erilaisia käyttäjäryhmiä tavoitetaan heidän käyttämiensä viestintäkanavien kautta, erityisesti sosiaalisen median avulla.

Aineistopalvelujen tavoitteena on jatkossakin asiantunteva, käytettävä verkkopohjainen tietopalvelu sekä tietovarantojen avaaminen. Aiemmin digitoidut aineistot pyritään saamaan käytettäviksi ja niiden metatiedot saataville. Aineistojen digitointia voidaan jatkaa vain erillisrahoituksen turvin. Digitoidut aineistot lisensoidaan avointa käyttöä varten, ellei tietojen luonne edellytä käyttörajoituksia.

- Ylläpidetään ja kehitetään laadukkaita ja saavutettavia verkko- ja aineistopalveluita.
- Lisätään Kotuksen työn ja palveluiden tunnettavuutta ja ohjataan tiedontarvitsijoita palveluiden ja tietovarantojen äärelle erilaisten viestintäkanavien ja niissä jaettavien sisältöjen, esimerkiksi sosiaalisen median avulla.
- Sähköisten aineistojen pitkäaikaissäilyttämisen, erityisesti ainutlaatuisen Suomen kielen nauhoitearkiston kokoelman pitkäaikaissäilyvyyden ongelmat pyritään ratkaisemaan lähivuosina

Yhteistyö ja verkostoituminen

Kotuksen verkko- ja aineistopalveluiden tärkeimpiä asiakkaita ja yhteistyökumppaneita ovat julkishallinto, media, koulutus- ja tutkimusorganisaatiot, niiden opettajat ja opiskelijat sekä tutkijat ja kääntäjät. Näiden toimijoiden välisen vahvan yhteistyön kautta yhteiskunta saa suurimman hyödyn kielentutkijoiden ja kieliasiantuntijoiden työstä.

Aineistojen ja kirjaston osalta yhteistyötä jatketaan useiden koti- ja ulkomaisten arkisto- kirjasto- ja it-alan tahojen kanssa. Kotus on mukana Digime - Digitaalinen kulttuuriperintömme - verkostossa ja eri yliopistojen kanssa eurooppalaisessa kieliteknologiaorganisaatiossa (CLARIN-ERIC) kansallisen Fin-Clarín-konsortion kautta.

Kotuksessa seurataan suomalaisen kieliaineistoinfrastruktuurin ja sen toisistaan erillisten toimijoiden kenttää, ja Kotuksen ydintoimintojen kannalta toissijaisille aineistoille pyritään löytämään aineistojen käytettävyyden kannalta tarkoituksenmukaisempia arkistointiratkaisuja.

Kielipolitiikka, kielitilanne ja vähemmistökielet

Kotus toimii Suomessa kielipolitiikan asiantuntijana. Se seuraa Suomen kielitilannetta, antaa lausuntoja kielipolitiikasta, laatii raportteja sekä tekee yhteistyötä eri kansallisten ja kansainvälisten toimijoiden kanssa. Tavoitteena on tarjota ajantasainen kuva Suomen kielitilanteesta. Eri-tyisesti seurataan

- Suomen kansalliskielten käyttöalaa ja käyttöalan muutoksia

- kansalliskielten käyttöä eri alueilla: julkisuudessa, kansallisessa hallinnossa, yritysmaailmassa, opetuksessa, tieteessä, vapaa-ajassa ja arjessa.
- kielipoliittisia valintoja ja niiden vaikutuksia: millaisilla suunnitelmallisilla toimilla vaikutetaan kielen tai kielten asemaan ja käyttöalaan yhteiskunnassa, ja millaisia vaikutuksia näillä toimilla on.

Kotimaisten kielten keskus seuraa resurssiensa puitteissa myös muiden Suomessa puhuttavien kielten asemaa, tilannetta ja käyttöaloja. Kotuksen yhteydessä toimivat saamen kielten, romanikielen ja viittomakielten lautakunnat toimivat kyseisten kielten asiantuntijaeliminä kieliopin, sanaston ja kielipolitiikan aloilla.

Kotus toimii sen hyväksi, että puhujamäärältään pienet kotoperäiset kielet voivat kehittyä ja niiden käyttöala voi laajentua. Kotus tarjoaa verkossa näihin kieliin liittyviä asiantuntijajulkaisuja kuten sanakirjoja ja oppaita, jotka tukevat kielten käyttöä ja opiskelua. Verkossa vapaasti saatavana on esimerkiksi Karjalan kielen verkkosanakirja sekä karjalan kielen sana-arkiston digitoidut sanaliput, joihin sanakirja pohjautuu. Kotus laatii opetus- ja kulttuuriministeriön kehittämisrahoituksella sanakirjoja maahanmuuttajien kotoutumisen tukemiseksi. Suomi–somali- ja Suomi–kurmandži-sanakirjat ovat käytettävissä verkossa; Suomi-sorani-sanakirja valmistuu suunnittelukaudella.

IV

Henkilöstö

Kotimaisten kielten keskuksen henkilöstömäärä on noin 73, joista vuonna 2020 vakituisia budjettirahoitteisia on 62 ja määräaikaisella tai ulkopuolisella hankerahoituksella palkattuja 11. Tarkemmat tiedot henkilöstörakenteesta, mm. sukupuolijakauma, työsuhteet, koulutusindeksi, ovat luettavissa tilinpäätöksestä https://www.kotus.fi/files/8106/Kotus_tilinpaaotos_2019.pdf

Henkilöstöstä yli 55-vuotiaita on vuonna 2020 lähes puolet, joten suunnitelmakauden aikana uusien työntekijöiden rekrytoinnin tarve tulee olemaan merkittävä. Toimintasuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet ja toimenpiteet pystytään saavuttamaan vain, jos käytettävät henkilöresurssit pysyvät suunnitelmakaudella vähintään vuoden 2020 tasolla.

Asiantuntijatietoa tarjoavassa virastossa työntekijät ovat korkeasti koulutettuja. Henkilöstön osaamista ja asiantuntemuksen ylläpitoa tuetaan resurssien puitteissa Kotuksen toimintasuunnitelmat ja kehittämistarpeet huomioon ottaen. Henkilöstön koulutuksessa ja työkäytänteiden kehittämisessä jatketaan yhteistyötä muiden virastojen kanssa.

Henkilöstön hyvinvointi

Kotimaisten kielten keskus haluaa toimia hyvänä työnantajana. Henkilöstön hyvinvointi otetaan huomioon kaikessa Kotuksen toiminnassa. Työnantaja, työsuojeluorganisaatio ja työterveyshuolto toimivat yhteistyössä työntekijöiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Kotuksessa toimii työsuojelutoimikunta, jossa on sekä työntekijöiden että työnantajan edustajia. Työhyvinvointiasioita käsittelee laajennettu toimikunta. Vuosittain laaditaan työsuojelun toimintasuunnitelma.

Erytisesti kiinnitetään huomiota työssä jaksamiseen. Henkilöstön hyvinvointiin vaikuttavat keskeisesti riittävät henkilöstöresurssit ja palkkaus. Molempien kehitys pysähtyy, jos rahoitusta ei saada riittäväksi ja vakaalle pohjalle.

Työelämän ja yksityiselämän yhteensovittamista helpotetaan joustavilla työaikakäytännöillä. Työt suunnitellaan niin, että normaali työaika riittää niiden tekemiseen. Huolehditaan työympäristön ja työvälineiden sopivuudesta. Erytisistä huomiota kiinnitetään avotilojen toimintakäytänteisiin. Noudatetaan yhdessä laadittuja pelisääntöjä. Fyysisessä hyvinvoinnissa keskeisellä sijalla ovat istumatyön ja näyttöpäätetyön aiheuttamien ergonomisten ongelmien ratkaisu ja ennaltaehkäisy. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista seurataan yhdenvertaisuuskyselyn avulla.

Myös työilmapiiriin kiinnitetään jatkuvasti huomiota. Henkilöstön sitoutumista ja yhteishenkeä pyritään lisäämään kehittämällä työyhteisöviestintää ja organisaatiokulttuuria yhä avoimempaan, vuorovaikutteisempaan ja rakentavampaan suuntaan.

Työhyvinvointia seurataan paitsi yhteistyössä työterveyshuollon kanssa myös tekemällä henkilöstölle vuosittain työtyytyväisyyskysely. Tavoitteena on vähintään valtion keskiarviotason säilyttäminen.

Sairauspoissaoloilla mitattuna henkilöstön terveydentila on parempi kuin valtiolla keskimäärin. Poissaolojen määrä pyritään pitämään tällä tasolla. Henkilöstön liikuntaharrastuksia tuetaan antamalla henkilökunnalle liikunta- ja kulttuuriseteleitä tai järjestämällä liikuntaryhmiä. Lisäksi henkilöstö voi käyttää työaikaan vapaavalintaiseen liikuntaan (1 t/viikko). Vuosittain järjestetään koko henkilöstön yhteinen virkistyspäivä ja/tai muita koko henkilökunnalle yhteisiä virkistymiseen, onnistumisten huomioimiseen ja työhyvinvointiin keskittyviä tilaisuuksia.

V

Kehittämishankkeet

1. Maahanmuuttajasanakirjahanke

Opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa sovittujen linjausten mukaisesti Kotus tuottaa suomesta ja maahanmuuttajien kielistä kaksikielisiä sanakirjoja. Nämä sanakirjat voidaan tuottaa vain erikseen haettavalla ulkopuolisella rahoituksella.

Hankkeessa julkaistaan kolme sanakirjaa: *Suomi–somal*-, *Suomi–kurmandži*- ja *Suomi–sorani-sanakirja*. Kaksi ensimmäistä sanakirjaa valmistuu vuoden 2021 alussa, kolmas suunnittelukauden aikana. Sanakirjat tuotetaan verkkoon kaikkien vapaasti käytettäväksi. Hankkeessa on Kotimaisten kielten keskuksen lisäksi mukana Opetushallitus.

Kehittämisrahoituksen tarve vuonna 2022: 100 000 euroa leksikografien palkkaamiseen. Vuosina 2023–2024 vuotuinen rahoitustarve on 100 000 euroa, yhteensä 300 000 euroa.

2. Verkkojulkaisemisen yhtenäistäminen

Kotus on 2000-luvun kuluessa siirtynyt yhä vahvemmin julkaisemaan asiantuntijatyönsä tuloksia verkossa, ja digitaalinen ympäristö on Kotuksen ensisijainen palvelukanava. Asiantuntijatiiedon ja kielellisen kulttuuriperinnön saattamista verkkoon on tehty paitsi pitkäjänteisenä työnä osana perustoimintaa myös erillisrahoitetuissa kehittämishankkeissa.

Esitetyn kehittämisohjelman tavoitteena on kehittää Kotuksen monipuolisia verkkoympäristöön siirrettyjä palveluita entistä helpommin käytettäväksi. Samalla tavoitteena on yhtenäistää ja helpottaa verkkopalvelujen tuottamista ja toimittamista Kotuksen sisällä.

Käyttäjäkokemuksen parantamisen lähtökohtina ovat palvelulähtöisyys, saavutettavuus, kielellinen yhdenvertaisuus ja digitaalisten palveluiden kehittäminen kansalaisten erilaisista yhteiskunnallisista ja kulttuurisista tarpeista ja lähtökohdista käsin. Verkkolehtiä, -julkaisuja, -sanakirjoja ja -arkistoja kehitetään vastaamaan paremmin nykyistä, nopeasti kehittyvää digitaalista julkaisemista sekä kansalaisten tarpeita ja käyttötottumuksia. Verkkopalveluiden käyttöliittymiä yhdenmukaistetaan, ja palveluiden välille luodaan uusia rajapintoja yhden luokun palvelukanavan periaatteen mukaisesti. Kehitetään ratkaisuja e-kirjojen julkaisemiseen osana verkkopalvelujen kokonaisuutta. Ruotsinkielistä digitaalista aineistoa lisätään saataville suomenkielisen verkossa jo tarjottavan aineiston lisäksi: Suomen ruotsinkielisiltä alueilta kerätty paikannimiaineisto julkaistaan namnarkivet.fi/nimiarkisto.fi -palvelussa.

Kotuksen palveluiden tuottamisessa ja toimittamisessa tehostetaan asiantuntijatyötä ja luodaan mahdollisuuksia työkierrolle tiimien ja toimitusten välillä. Asiantuntijoiden työtä helpotetaan ja tehostetaan uusimalla verkkopalveluiden toimitusjärjestelmiä, kuten verkkosivuston (kotus.fi) ja verkkolehtien (Kielikello, Språkbruk) halutaan jatkossa toimittaa yhteisellä alustalla.

Lisäksi valmistellaan kohdassa 5. kuvattua sanakirjojen toimitusjärjestelmän käyttöönottohan-
kettä. Yhteiset toimitusallustat luovat mahdollisuuksia asiantuntijatiedon ja työvoiman kette-
rämmälle jakamiselle, henkilöstön jatkuvalle oppimiselle ja työprosessien sujuvoittamiselle.

Kehittämisrahoituksen tarve vuonna 2022: 150 000 euroa hankinta- ja asiantuntijakustan-
nuksiin. Vuosina 2022–2024 vuosittainen rahoitustarve on 150 000 euroa.

3. Verkkokurssikokonaisuus kielellisen osallisuuden lisäämiseksi 2025–2026

Hankkeessa tuotetaan kaikille avoimesti käytettävää verkko-opiskelumateriaalia, joka toteut-
taa uudistettavan kansalliskielistrategian linjauksia ja soveltuvien osin myös hallitusohjelman
mukaisesti laadittavan kielipoliittisen toimintaohjelman tavoitteita. Hanke vahvistaa Kotuksen
roolia kielten aseman ja käyttöalan sekä kielellisen kotoutumisen ja osallisuuden asiantunti-
jana. Se lisää Kotuksen asiantuntemusta ja vaikuttavuutta myös esimerkiksi selkokielisessä
viestinnässä sekä suomen ja ruotsin kielen käytössä toisena ja vieraana kielenä.

Hankkeen tulokset täydentävät Kotuksen viranomaisille ja suurelle yleisölle tarjoamia verk-
kopalveluja, erityisesti verkko-opiskelumateriaalien kokonaisuutta, joka on tuotettu Hyvän
virkakielen verkko-opiskelumateriaali -hankkeessa vuosina 2019–2021. Hankkeen tuloksena
olevat verkkokurssit tuovat Kotuksen verkkopalveluille myös uusia käyttäjäryhmiä.

Hankkeen sisältö suunnitellaan yksityiskohtaisemmin lähempänä sen alkamista, kun kansal-
liskielistrategia ja kielipoliittinen toimintaohjelma ovat valmistuneet.

Kehittämisrahoituksen tarve vuonna 2025: 100 000 euroa oppimateriaalin tuottamiseen val-
tion yhteiselle oppimisallustalle sekä asiantuntijan tai projektisihteerin palkkaamiseen. Vuosina
2025–2026 vuosittainen rahoitustarve on 100 000 euroa, yhteensä 200 000 euroa.

4. Kielipoliittinen vaikuttavuus 2025–2027

Kotuksen ydintehtävä on edistää toimialaansa kuuluvien kielten käyttöä yhteiskunnassa. Sel-
vitys- ja kehittämishankkeessa keskitytään tähän laajaan vaikuttamistehtävään.

Hankkeessa analysoidaan Kotuksen asemaa kielipoliittisena vaikuttajana 2020-luvulla ja sel-
vitysten perusteella suunnataan ja lujitetaan keskuksen asiantuntemuksen vaikuttavuutta toi-
mintaverkostoissa. Selvitys- ja kehittämishankkeelle on tarvetta toimintaympäristössä, jossa
muutoksessa ovat 1) kansalliskielten sekä kotoperäisten vähemmistökielten käyttöalat sekä 2)
yhteiskunnalliset kielipoliittiset tavoitteet etenkin hankkeen alkuun mennessä valmistuvien
kansalliskielistrategian ja kielipoliittisen ohjelman myötä.

Hankkeen alussa tuotetaan tilanneanalyysi Kotuksen toiminnan vaikuttavuusketjuista sekä
kielipoliittisen asiantuntijatoiminnan ja sen verkostojen tarpeista. Toimintaympäristössä ja
vaikuttajaverkostossa keskeisiä linkkejä ovat mm. muut valtiolliset sekä kolmannen sektorin
kieliasioihin keskittyvät toimijat, opetustoimi, tiedotusvälineet ja muut kielenkäytön ammatti-

laiset. Tilanne- ja tarveanalyysin perusteella suunnitellaan ja rakennetaan Kotuksen asiantuntijatyön ja palvelujen vaikuttavuutta vahvistavia verkostoja ja toimintamalleja yhteiskunnan tarpeiden ja kielten aseman edistämisen näkökulmasta.

Kehittämisrahoituksen tarve vuonna 2025: 100 000 euroa asiantuntijoiden palkkaamiseen. Vuosina 2025–2027 vuosittainen rahoitustarve on 100 000 euroa, yhteensä 300 000 euroa.

5. Sanakirjojen yhteinen toimitusjärjestelmä

Verkkosanakirjojen laadinta ja julkaiseminen on monivaiheinen ja monimutkainen prosessi, jonka sujuvuuteen vaikuttavat olennaisesti käytettävän toimitus- ja julkaisujärjestelmän toiminnot ja ominaisuudet. Kehittämishanke liittyy kohdassa 2 kuvattuun verkkojulkaisemisen yhtenäistämiseen keskittyvään hankkeeseen (2022–2024). Hankkeiden yhteisiä tavoitteita ovat mm. työprosessien tehostaminen ja toimitusten välisen yhteistyön lisääminen.

Hankkeessa valitaan ja hankitaan kaikille sanakirjoille yhteinen toimitus- ja julkaisujärjestelmä erilaisten saatavilla olevien kaupallisten ja avoimeen lähdekoodiin perustuvien vaihtoehtojen joukosta. Järjestelmä mukautetaan Kotuksen sanakirjojen tarpeisiin, ja sitä testataan toimituksissa ennen käyttöönottoa.

Kehittämisrahoituksen tarve vuonna 2025: 50 000 euroa järjestelmän hankintakustannuksiin ja IT-asiantuntijan palkkaamiseen. Vuosina 2025–2026 vuosittainen rahoitustarve on 50 000 euroa, yhteensä 100 000 euroa.

VI

Voimavarat

Kotimaisten kielten keskuksen rahoitussuunnitelman perustana ovat budjetin toimintamäärärahat sekä rahapelitoiminnan voittovarot tieteen edistämiseen. Lisäksi tuloja saadaan maksullisesta kielenhuoltokoulutuksesta, julkaisujen myynnistä ja tekijänpalkkioista. Maksullisen palvelutoiminnan tulot voivat vähentyä arvioitua enemmän suunnitelmakaudella, koska yhä enemmän Kotuksen palveluja tarjotaan maksutta verkossa. Maksullisen palvelutoiminnan palvelujen kysyntään ja tulojen määrään vaikuttaa herkästi yleinen taloudellinen kehitys yhteiskunnassa ja palveluja tilaavissa organisaatioissa. Kiinnitetään huomiota maksullisen palvelutoiminnan sekä yhteisrahoitteisen toiminnan kustannusvastaavuuteen.

Taulukko 1: Toiminnan rahoitus

	2022	2023	2024	2025
Toiminnan rahoitus				
Toimintamäärärahat 29.40.03	4 431 000	4 431 000	4 431 000	4 431 000
Rahapelitoiminnan voittovarot tieteen edistämiseen 29.40.53.03	327 000	327 000	327 000	327 000
Yhteensä	4 758 000	4 758 000	4 758 000	4 758 000
Tulot				
Maksullisen palvelun tulot	250 000	250 000	250 000	250 000
Muut toiminnan tuotot	200 000	200 000	200 000	200 000
Yhteensä	450 000	450 000	450 000	450 000
Menot				
Henkilöstömenot	4 200 000	4 200 000	4 200 000	4 200 000
Toimitilakustannukset	485 000	490 000	495 000	500 000
Palvelut+ muut toiminnan menot	610 000	615 000	620 000	625 000
Yhteensä	5 295 000	5 305 000	5 315 000	5 325 000
Siirtomääräraha edellisiltä vuosilta	350 000	263 000	166 000	59 000
Seuraavalle vuodelle siirtyvä siirtomääräraha	263 000	166 000	59 000	- 58 000

Taulukko 2: Rahapelitoiminnan voittovarot eriteltyinä

Rahapelitoiminnan voittovarot tieteen edistämiseen 29.40.53.03	2022	2023	2024	2025
ICT-palvelujen ostoihin (Valtori)	77 000	77 000	77 000	77 000
Maahanmuuttajasanakirjahanke	100 000	100 000	100 000	
Verkkojulkaisemisen yhtenäistäminen	150 000	150 000	150 000	
Verkkokurssikokonaisuus kielellisen osallisuuden lisäämiseksi				100 000
Kielipoliittinen vaikuttavuus				100 000
Sanakirjojen yhteinen toimitusjärjestelmä				50 000
Yhteensä	327 000	327 000	327 000	327 000

